

65842

CİNSİYET & İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ: 3 BİLMENİZ GEREKENLER

© 2011 Dünya Bankası Grubu
1818 H Street, NW Washington,
DC 20433
Telefon: 202-473-1000
İnternet: www.worldbank.org/socialresilience E-
posta: asksocial@worldbank.org
Tüm hakları saklıdır.

Bu cilt Dünya Bankası Grubu'nun bir ürünüdür. Dünya Bankası Grubu bu çalışmada yer alan verilerin doğruluğunu garanti etmez. Bu çalışmadaki herhangi bir haritada gösterilen sınırlar, renkler, adlandırmalar ve diğer bilgiler, Dünya Bankası Grubu'nun herhangi bir bölgenin yasal statüsü veya bu sınırların onaylanması veya kabulü ile ilgili herhangi bir yargısı anlamına gelmez.

Haklar ve İzinler

Bu yayındaki materyalin telif hakları saklıdır. Bu çalışmanın bir kısmının veya tamamının izinsiz olarak kopyalanması ve/veya iletilmesi yürürlükteki yasaların ihlali anlamına gelebilir. Dünya Bankası Grubu, çalışmalarının yaygınlaştırılmasını teşvik eder ve normalde çalışmanın bazı bölümlerinin çoğaltılması için derhal izin verir.

Bu çalışmanın herhangi bir bölümünün fotokopisini çekme veya yeniden basma izni için lütfen eksiksiz bilgi içeren bir talebi Copyright Clearance Center Inc., 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923, ABD adresine gönderin; telefon 978-750-8400; faks 978-750-4470; İnternet: www.copyright.com.

Fotoğraf kredileri-Abbie Trayler-Smith/Panos (kapak); Simone McCourtie (s. 8); Margaret Arnold (s. 11); Curt Carnemark (s. 13); Dünya Bankası (s. 3, 5, 6, 8).

TOPLUMSAL CINSİYET VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ:
BİLMENİZ GEREKEN ÜÇ ŞEY

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KENDİ BAŞINA ÖNEMLİDİR VE ETKİLİ İKLİM EYLEMİ İÇİN DE ÖNEMLİDİR

2012 Dünya Kalkınma Raporu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin akıllı bir ekonomi olmasının yanı sıra kalkınma için de özünde önemli olduğunu ortaya koymaktadır.¹ Banka, toplumsal cinsiyet analizini kredilerimizi bilgilendiren sosyal analizlerin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Toplumsal cinsiyet analizi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da kötüleştirebilecek olası riskleri azaltmanın yollarını bulmaya yardımcı olur ve sonuçları geliştirmek için fırsatları vurgular. İklim değişikliği bağlamında bunun üç önemli sonucu vardır:

1. **Kadınlar, haklarının ve sosyo-ekonomik statülerinin erkeklerle eşit olmadığı** ve politikaların şekillendirilmesinde ve **iklim** finansmanının nasıl kullanılacağına öncelik verilmesinde erkeklerden daha az söz ve etkiye sahip oldukları yerlerde **doğal afetlerin** ve iklim **değişikliğinin** etkilerine **karşı orantısız** bir şekilde **savunmasızdır**. Kadınların hakları, sosyo-ekonomik statüleri ve söz hakları, toplumsal cinsiyete duyarlı ve iklim-akıllı kalkınma yardımı ile güçlendirilebilir. WDR 2012 çerçevesi, kadınların ve kız çocuklarının kırılganlıklarına ve mağdur rollerine tekil bir odaklanmadan uzaklaşarak, kendi eylemliliklerini vurgulamaya olanak tanımaktadır. Bu, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliğine yönelik daha incelikli ve ileriye dönük bir yaklaşımı teşvik etmektedir.

2. **Kadınların güçlendirilmesi iklim direncinin oluşturulmasında önemli bir bileşendir**. Bangladeş, Endonezya ve Nikaragua'daki afete hazırlık çalışmalarından Hindistan ve Nepal'deki daha iyi orman yönetimine ve Afrika Boynuzu'ndaki kuraklıkla başa çıkmaya kadar, kadınların kendi toplumları içinde liderlik yapmalarının güçlendirilmesinin iklim direncine katkıda bulunduğu sayısız örnek vardır. Ayrıca ülke düzeyinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinin, kadınların kendi toplulukları içinde, toplum genelinde ve siyasi düzeyde daha fazla temsil edilmesi ve söz sahibi olması veya işgücüne katılımın artması yoluyla daha iyi çevresel yönetişime yol açan politika tercihlerine katkıda bulunduğuna dair güçlü ve artan kanıtlar bulunmaktadır.

3. **Düşük emisyonlu kalkınma yolları, toplumsal cinsiyete dayalı bir yaklaşımla tasarlandıklarında daha etkili ve daha eşitlikçi olabilirler**. Dünya genelinde milyarlarca kadın her gün atmosfere salınan karbon miktarını etkileyen kararlar almaktadır. Bu etki, kadınların sosyal olarak kendilerine atfedilen ev kadınlığı (kararların, örneğin evlerde yemek pişirmekten kaynaklanan emisyonları etkilediği), çiftçilik (topraktaki karbon emisyonlarını etkileyen) ve tüketicilik (üretim, tüketim, atık bertarafı gibi tüm yaşam döngüsünden kaynaklanan emisyonları etkileyen satın kararları) rolleri nedeniyle erkeklerinkinden farklıdır. Kadınların ve erkeklerin tercihleri, diğer birçok örneğin yanı sıra, iyileştirilmiş ocakların tasarımı ve dağıtımı, düşük toprak işlemeli tarıma ilişkin tavsiyeler veya ürün etiketleme ve geri dönüşüme ilişkin toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar yoluyla karbon ayak izlerini azaltacak şekilde genişletilebilir. Kadınların siyasi temsiline ve toplumdaki liderlik rollerinin güçlendirilmesi, ülkeleri düşük emisyonlu kalkınma yollarına sokmak için gerekli olan kurumsal dönüşüm türlerine katkıda bulunacaktır.

Yemenli bir kadın sarnıçtan su çekiyor.

Toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımların anaakımlaştırılması iklim eylemleri yelpazesinde gerçekleşmeye başlamıştır, ancak daha yapılması gereken çok şey vardır. Dünya Bankası 130 ülkede iklim değişikliğine uyum ve azaltımı desteklemek için çalışmaktadır. Hem toplumsal cinsiyet hem de iklim değişikliği, IDA16 kapsamındaki sonuçlar için öncelikli odak alanlarıdır. Banka, kendi çalışmaları ve diğerlerinin çalışmaları aracılığıyla, yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliğiyle ilgili üç temel unsur entegre etmenin 'nedenlerini ve nasıllarını' öğrenmektedir. İlerleyen sayfalarda bu dersler genişletilmekte ve hem özel iklim finansmanında hem de iklim-akıllı Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) yaklaşımlarında toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasına acilen ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmaktadır.

1.

KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLARI GENELLİKLE ORANTISIZ BİR ŞEKİLDE DOĞAL AFETLER VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN ETKİLERİ, DONANIMLARININ, EYLEMLİLİKLERİNİN VE FIRSATLARININ ERKEKLERINKİYLE EŞİT OLMADIĞI DURUMLARDA

Giderek artan ampirik kanıtlar, kadınların varlıklara, hizmetlere ve söz hakkına genel olarak daha az erişiminin, kadınları doğal afetlerin ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı erkeklerden daha savunmasız hale getirdiği yönündeki genel görüşü desteklemektedir. Bugüne kadar belgelenen kanıtların çoğu doğal afetlerin etkileriyle ilgilidir. 1981-2002 yılları arasında meydana gelen 141 doğal afet üzerine 2007 yılında yapılan bir araştırmaya göre, ekonomik ve sosyal haklar her iki cinsiyete de eşit olarak tanındığında, afete bağlı ölüm oranları erkekler ve kadınlar için önemli bir farklılık göstermemektedir. Ancak kadınların hakları ve sosyo-ekonomik statüleri erkeklerinkiyle eşit olmadığında, afetlerde erkeklerden daha fazla kadın ölmektedir.²

Örneğin **Bangladeş**'te, 1991 yılında Gorki Kasırgası'nın sele bağlı etkileri nedeniyle ölen 140.000 kişi arasında kadınlar erkeklere oranla 14:1'dir. Kadınların hareketliliğini ve siklon barınaklarını kullanımını sınırlandıran faktörler arasında sosyal normlar ve atfedilen roller yer almaktadır

Çocukların, hastaların ve yaşlıların bakımında birincil sorumluluk; kadınların evlerini terk etmelerini veya bir erkek akrabaları olmadan siklon barınaklarında kalmalarını engelleyen sosyal normlar; kolayca birbirine dolanabilen *sarilerin* giyilmesi gibi geleneksel kıyafet kuralları ve barınaklarda mahremiyet ve güvenlikle ilgili endişeler. Kadınlar ayrıca tahmini olarak %61'ini temsil etmektedir

Nargis Kasırgası sonrası **Myanmar**'da ölenlerin sayısı 2008'de ve 2004'te **Endonezya'nın Banda Aceh kentinde** meydana gelen Hint Okyanusu tsunamisinde ölenlerin %70'i.³

İklim aşırılıklarının etkilerine karşı kırılganlıktaki bu cinsiyet farkı kaçınılmaz değildir. Sidr Siklonu 2007'de Bangladeş'i vurduğunda - en az Gorki kadar şiddetli bir olay - daha iyi siklon hazırlığı çabalarının bir sonucu olarak ölenlerin mutlak sayısı yaklaşık 3.000'e düşmüştür. 1991 ve

Kolombiya'da her yıl evleri selden etkilenen kadınlar.

2007 yılında Bangladeş tehlike izleme, toplumsal hazırlık ve entegre müdahale çalışmalarında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Ölüm oranlarındaki cinsiyet farkı da, kadınların sığınma evlerini kullanmakta isteksiz olmalarının kültürel nedenlerinin özellikle ele alınması ve kadınların bu çabalara dahil edilmesine özel önem verilmesi sayesinde 5:1'e düşmüştür

diğer kadınlar tarafından duyulma ihtimalinin daha yüksek olması ve siklon barınaklarında yalnızca kadınlara özel alanlar oluşturulması.

Buna karşın **Nikaragua**'da 1998 yılında Mitch Kasırgası sonucunda kadınlardan çok erkekler ölmüştür. Bir topluluk, La Masica, şunları rapor etmiştir

Kasırgaya bağlı ölüm yaşanmaması, toplumsal cinsiyete duyarlı toplum eğitimine bağ-

Peru'daki Amauta-B gecekondü mahallesi sakinleri, topluluklarında bir istinat duvarı inşa etmek için çalışıyor.

Mitch'ten altı ay önce afete hazırlık ve erken uyarı konusunda eğitim almıştır. Hem erkekler hem de kadınlar tehlike yönetimi faaliyetlerine katkıda bulundu, ancak kadınlar hızlı tahliyi mümkün kılan erken uyarı sistemini sürekli olarak izlemeye başladılar.⁴

*Doğal afetlerin kadınları orantısız bir şekilde etkilemesi gibi, müdahale ve iyileştirme çalışmaları da mevcut eşitsizlikleri artırabilir veya pekiştirebilir.*⁵ Dünya Bankası şunu belirtmektedir:

"[Afetin] etkilerinin eşitsizliği medyanın ilgisi nedeniyle oldukça görünürdür, ancak iyileşme süreci potansiyel olarak daha eşitsizdir ve en azından dışarıdakiler için daha az görünür olma eğilimindedir, çünkü dikkatleri başka bir yere yönelmiştir."⁶ Kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet ve cinsel taciz, sivil ve idari yapıların zayıfladığı bir kriz sonrasında tipik olarak artar. Bu tür riskler genellikle yetkililer tarafından göz ardı edilir çünkü sosyal/kültürel isteksizlik sorunun ele alınmasını engeller.

bu konuları ele almaktadır. Örneğin, 2001 yılında El Salvador'da meydana gelen depremlerden sonra, bekar kadınlar geçici barınaklar için sağlanan örtülerin opak ve sağlam olması konusunda ısrarcı olmuşlardır. Geçmişte yarı saydam olduğu için yalnız olduklarında kolayca görülebiliyordu. Pala ile kolayca kesilebildiği için pek çok kadın tecavüze uğramıştı.⁷

Toplumsal cinsiyet boyutlarının anlaşılınması, yardımların adil bir şekilde dağıtılmasını engelleyebilir. Örneğin, hak sahipliği programları geleneksel olarak erkekleri kadınlara, kayıtlı kiracılara, banka hesabı sahiplerine ve algılanan hane reislerine tercih etmiştir. Buna karşılık, erkeklerin stres, alkol danışmanlığı veya tek ebeveyn olma durumuyla başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi gibi özel ihtiyaçları bazen göz ardı edilmiştir; afetlerde ölenlerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde bu önemli bir ihtiyaç olabilir. Hasar ve ihtiyaç değerlendirmeleri, ölüm ve hastalık oranlarını cinsiyete göre ayırıştırarak ve kayıt dışı sektörde yaşanan kayıpları dikkate alarak eşitliğin sağlanmasına yardımcı olabilir.

İyileşme süreci, kadınları program tasarımı ve uygulamasına dahil ederek ve kadınlar için arazi haklarını teşvik ederek toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek için özel fırsatlar sunmaktadır. Bazı Dünya Bankası projeleri, kadınlara arazi sağlayarak toplumdaki statülerini yükseltmiştir.

Endonezya'nın Aceh; **Vietnam** ve **Hindistan**'ın Gujarat ve Maharashtra eyaletlerinde olduğu gibi, unvanlar hem kadın hem de erkek adlarına verilmiştir. Sonra

Maharashtra'daki 1993 depreminde dul kadınlar bile kendi adlarına evler ve kaybettikleri yakınları ex-gracia ödemeleri almışlardır.⁸ Gerçekten de, olumlu sosyal etkilerle sonuçlanan pek çok vakanın ardından, hem kadının hem de kocanın adına konut hibeleri ve konut ve arazi tapuları verilmesi ve dul kadınların kendi adlarına ev almalarının şart koşulması standart bir uygulama haline gelmiştir. Diğer vakalar

Sri Lanka'da tsunami sonrası yeniden yapılanma; **Arjantin**, **El Salvador** ve **Mozambik**'te sel sonrası yeniden yapılanma gibi.

Dünya Bankası, afet ve iklim riski yönetimini toplum odaklı kalkınma ve sosyal fon operasyonlarına entegre etmek için personel ve ülke müşterileri için toplumsal cinsiyet boyutlarını entegre etmeye yönelik bir modül içeren bir rehber geliştirmiştir. rehber, toplumsal cinsiyet kaygılarını politika geliştirme ve proje döngüsüne entegre etmek için kritik giriş noktalarını; toplumsal cinsiyete dayalı İ&D yaklaşımlarını; toplumsal cinsiyet konularını toplum temelli afet risk yönetimine entegre etmek için pratik araçları ve afet sonrası iyileştirme ve yeniden yapılandırma planlamasında toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasındaki zorlukları tanımlamaktadır.⁽⁹⁾ Doğu Asya ve Pasifik bölgesel departmanı yakın zamanda toplumsal cinsiyet konularını afet ve iklim risk yönetimi programlarına entegre etmek için bölgesel olarak uyarlanmış bir rehber geliştirmiştir,⁽¹⁰⁾ bu rehber takip edilmektedir

Başlangıçta **Vietnam**, **Filipinler**, **Laos**, **Endonezya** ve **Çin**'e odaklanan kapasite geliştirme ve ülke düzeyinde politika analizi ile.

Doğal afetlerde olduğu gibi, uzun vadeli iklim değişikliğinin etkileri de, sahip oldukları donanım, eylemlilik ve fırsatların eşit olmadığı veya onlardan daha fazla iklime duyarlı olduğu durumlarda kadınlar tarafından daha şiddetli hissedilebilir.

¹¹ Örneğin, **Ban- gladesh**'ten elde edilen yeni ampirik kanıtlar

Sel, nehir erozyonu ve kuraklıkla başa çıkmak ve bunlara uyum sağlamak için cinsiyete göre farklılaşan uygulamalar¹² Cinsiyete göre en çok farklılaşan stratejiler arasında gıda alımının azaltılması, iç göç ve kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi yer almaktadır. Erken yaşta evlilik ailenin geçim kaynağını azaltır ve gelinin doğal afetler sırasında ve sonrasında olası şiddete karşı korunmasını artırabilir, ancak uzun vadede kırılganlığını artırabilir. Azalan tüketim ve artan iş yükü, özellikle yoksul hanelerde orantısız bir şekilde kadınlara düşmektedir. Göç genellikle kadınlar için çeşitlendirilmiş fırsatlar, haklar ve söz hakkı açısından olumlu faydalar sağlar. Bununla , başlangıçta daha az beceriye sahip olanlar için göç

düşük ücret, zorla evlendirme (güvenlik ve konuta erişim için) ve şiddet riski şeklinde sömürü olasılığı.

Bu sorunları ele almak için, İklim Değişikliğine Dayanıklılık Pilot Programı kapsamında ülke düzeyinde İklim Değişikliğine Dayanıklılık Stratejik Programlarına (SPCR'ler) toplumsal cinsiyet kaygılarının anaakımlaştırılmasına büyük önem verilmektedir.

(PPCR). **Mozambik, Nepal ve Samoa**

dikkate değer örnekleridir, içinde hangi cinsiyet- ayrıştırılmış saha istişareleri gerçekleştirilmiş ve SPCR önceliklerinin belirlenmesine yardımcı olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarının seçiminde

Samoa'da kapasite geliştirme desteği, ulusal ve yerel düzeydeki politika ve planlama süreçlerine toplumsal cinsiyete duyarlı girdiler gruplara öncelik verilmektedir. Cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler ve veriler kullanılarak uygulamadaki ilerlemenin izlenmesi elzem olacaktır. Bangladeş'te Kuzey Bölgelerinde Yoksulluğun Azaltılması Girişimi (veya Bengalce'de 'kadınlar' anlamına gelen NARI) hazır giyim sektöründe çalışan göçmen kadınlara göçün zorluklarının üstesinden gelmeleri ve yeni bir hayata başarılı bir şekilde uyum sağlamaları için yardım sağlamaktadır.¹³

Aurangabad, Hindistan'da topluluk toplantısı.

2.

KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİ, TOPLUM İNŞASINDA ÖNEMLİ BİR BİLEŞENDİR. İKLİM ESNEKLİĞİ

Kadınlar değişimin güçlü temsilcileri olabilirler. Bangladeş, Endonezya ve Nikaragua'daki afete hazırlık çalışmalarından Hindistan ve Nepal'deki daha iyi orman yönetimine ve Afrika Boynuzu'ndaki kuraklıkla başa çıkmaya kadar, kadınların kendi toplulukları içinde liderlik yapmalarının güçlendirilmesinin iklim esnekliğine katkıda bulunduğu sayısız örnek vardır. Ayrıca ülke düzeyinde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinin, kadınların kendi toplulukları içinde, toplumun genelinde ve siyasi düzeyde daha fazla temsil edilmesi ve söz sahibi olması ya da işgücüne katılımın artması yoluyla daha iyi çevresel yönetişime yol açan politika tercihlerine katkıda bulunduğu dair güçlü ve artan kanıtlar bulunmaktadır.¹⁴

Kadınların güçlendirilmesi, iklim direncinin ele alınması için hayati bir sıçrama tahtası sağlayabilir. Kadınların nasıl güçlendirileceğine dair artan bilgi birikimi

İklim direncini inşa etmek, ekonomik fırsatları çeşitlendirmeyi ve insanların seslerini duyurmalarını sağlayarak onları güçlendirmeyi vurgular.

ajansı. Örneğin **Nepal** ve **Hindistan**'da, kadınların orman komitelerine katılımı Kritik bir asgari eşiğin ötesinde (yaklaşık üçte biri) ormanların yenilenmesi ve orman ürünlerinin yasadışı yollardan çıkarılmasının azaltılması üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.¹⁵ Kadınların kendilerinin, ailelerinin ve topluluklarının bağışlarını, eylemliliklerini ve fırsatlarını genişleten kurumsal platformlar oluşturma konusunda güçlendirildiklerinde, bunun daha genel anlamda iklim direncini inşa etmek için güçlü bir sıçrama tahtası görevi görebileceğine dair kanıtlar artmaktadır. Bunun nasıl yapılabileceğine dair iyi örnekler, kırsal yaşamı desteklemeye yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar yoluyla iklim direncini inşa etmeyi amaçlayan programlarda görülmektedir:

- **Hindistan**'da, Ulusal Kırsal Geçim Misyonu, aşağıdaki alanlarda başarıları kanıtlanmış bir modeli ölçeklendirmektedir

Andhra Pradesh, Rajasthan ve diğer kuraklığa eğilimli eyaletler. Yaklaşım, yoksul kadınların kendi kendine yardım grupları (SHG'ler) aracılığıyla tasarruf ve mikro krediler konusunda aşamalı olarak deneyim kazanmaları için güçlendirilmesiyle başlamaktadır. Finansal katılım yoluyla kapasite ve sosyal sermaye oluşturmak için bilinçli çabalar sarf edilmektedir. Zamanla, üyelerinin yarısı adına çok çeşitli mal ve destek hizmetlerine erişim elde etmede pazarlık güçlerini artıran SHG'lerin beslenmeleri desteklenir. Aynı kurumsal platform, çiftlik içi kuraklıkla mücadele önlemlerine ilişkin uzmanlaşmış yardımlara erişime aracılık ederek; havza yönetim yapılarının inşası da dahil olmak üzere kamu işlerinde uygun haneler için 100 güne kadar ücretli işgücü sağlayan Ulusal Kırsal İstihdam Garanti Yasası gibi diğer hükümet programlarıyla bağlantılar oluşturarak ve la- bor göçü yoluyla aile üyeleri için fırsatları kolaylaştırarak iklim direncinin oluşturulmasına çok iyi bir şekilde katkıda bulunur.⁽¹⁶⁾

- Benzer yaklaşımların **Kenya ve Etiyopya**'daki pastoral topluluklarda kuraklığa karşı direnç oluşturmada işe yaradığı gösterilmiştir. Kadınların değişimin aracıları haline gelmeleri için güçlendirilmelerine vurgu yapılmıştır.⁽¹⁷⁾ Kadın tasarruf ve kredi gruplarına verilen kapasite geliştirme desteği ile mümkün kılınan geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi, toplulukların 2005- 08 kuraklık döngüsü ile ilişkili riskleri daha iyi yönetmelerine yardımcı olmuştur.

gıda güvenliğinin sağlanması. Kadınlar, kısmen Kenya-Etiyopya sınırındaki değişim ziyaretlerinden ilham alarak önemli bir liderlik rolü oynadılar.

- **Bolivya**'da yakın zamanda yapılan çalışmalar, erkeklerin kullandığı reklam stratejileri arasındaki farklılıklara ışık tutmuştur.

ve kadınlara yatırım adaptasyon sürecini iyileştirebileceğini

geliyor. Yedi kırsal bölgede yapılan bir çalışma topluluklar erkeklerin ise

Tarımsal üretimin genişletilmesi (artan arazi kullanımı yoluyla), büyük ölçekli toplumsal müdahaleler (örneğin sulama, nehir savunmaları) veya göç gibi önlemlerle uyum sağlamaya odaklanırken; kadınlar alternatif su kaynakları aramak, varlıkları korumak, yeni ürün çeşitleri ekmek veya bal üretimi veya el sanatları gibi faaliyetlerle geleneksel gelirleri desteklemek gibi pratik ve yenilikçi iyileştirmelere daha fazla odaklanma eğilimindedir. Bu farklılıklar, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve erkeklerin teknik eğitimler gibi bilgi kaynaklarına daha fazla erişimini yansıtmaktadır. Kanıtlar ayrıca kadınların mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlayan adaptasyon stratejilerini tercih ettiklerini göstermektedir.¹⁸

Aşağıdaki örneklerin de gösterdiği gibi, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar kentsel ortamlarda da iklim direncine katkıda bulunabilir:

- **Güney Afrika**'da Potchefstroom'un Ikageng Kasabasında yürütülen 'Risk Azaltma Liderliğinde Kızlar' projesi, kız çocuklarının sosyal kırılganlığını azaltmayı amaçlamıştır.

Doğal afetlere karşı bireysel ve toplumsal dayanıklılığı artırmak için pratik kapasite geliştirme girişimleri kullanarak marjinalleştirilmiş ergen kız çocukları. Kız çocukları

Nikaragua ve Peru'dan taban liderleri afet riskinin azaltılması konulu uluslararası foruma katılıyor.

kişisel ve halk sağlığı, yangın güvenliği, danışmanlık ve afet risk azaltma planlaması konularında eğitilmiştir.¹⁹

- Saint Louis, **Senegal**'de kadın grupları, gençlik dernekleri de dahil olmak üzere yerel sivil toplum kuruluşları ve *dahiralar* (dini gruplar), ishal ve sıtma *da* olmak üzere selin olumsuz sağlık ve diğer etkileri konusunda toplumu bilinçlendirmek için Enda-Tiers Monde adlı STK tarafından bir araya getirilmiştir. Drenaj kanallarının kazılmasına ve bakımının yapılmasına, durgun suların dezenfekte edilmesine ve mahalle sakinlerinin güvenli bir şekilde hareket edebilmeleri için kum torbalarının yerleştirilmesine yardımcı olmaktadır.²⁰

- **Kolombiya**'nın Manizales kentinde 112 kadın *Guardianas de la Ladera* ('Yamaçların Koruyucuları') yamaç stabilizasyonu oluşturmak ve sürdürmek için

ve herhangi bir sorunu rapor etmelerini sağlamaktır. *Semaforos ambientales* ('çevresel trafik ışıkları') olarak bilinen basit bir dizi gösterge kullanılarak halkın çevre izleme sürecine katılımını teşvik etmek amacıyla kentin 11 *komününde* çevre gözlemleri oluşturulmuştur.²¹

- **Hindistan**'ın Delhi kentindeki Kalandar gecekondu yerleşiminde, ticari olarak uygulanabilir bir Bir kadın komitesi tarafından yönetilen su büfesi, topluluk için güvenli ve uygun fiyatlı su sağlamaktadır. Düşük su kalitesi konusunda toplumu harekete geçirme ve farkındalık yaratma çalışmaları bir STK ve bir araştırma enstitüsü tarafından üstlenilmiş ve kadınların bir topluluk girişimi olarak büfenin planlanması, yönetimi ve işletilmesine dahil edilmesi amaçlanmıştır.²²

3.

DÜŞÜK EMİSYONLU KALKINMA YOLLARI, AŞAĞIDAKİ YAKLAŞIMLAR KULLANILARAK TASARLANDIĞINDA DAHA ETKİLİ VE DAHA ADIL OLABİLİR TOPLUMSAL CİNSİYET BİLİNÇLİ YAKLAŞIM

Her gün milyarlarca kadın, atmosfere salınan karbon miktarını etkileyen kararlar almaktadır. Toplumsal olarak atfedilen cinsiyet rolleri nedeniyle, dünya genelinde ev içi yemek pişirme işinde aslan payını kadınlar almaktadır. Pişirme yakıtı (seçme şanslarının olduğu durumlarda), pişirme teknolojisi ve hangi yiyecekleri pişirecekleri konusundaki tercihleri karbon emisyonları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kadınlar aynı zamanda arazi yöneticileri olarak tarımsal topraklarda ve toprak üstü biyolojik kütlede ne kadar karbon salınacağını veya depolanacağını etkileyen kararlar alırlar. Ve özellikle artan gelirleriyle kadınlar, satın almayı tercih ettikleri tüketim mallarının üretimi, dağıtımı, kullanımı ve bertarafı sırasında salınan karbon miktarını etkileyen tüketicilerdir. Kadınların ve erkeklerin tercihleri, karbon ayak izlerini azaltacak şekilde, tasarım ve üretimde genlere duyarlı yaklaşımlar yoluyla genişletilebilir.

geliştirilmiş ocakların dağıtımı, düşük toprak işlemeli tarıma ilişkin tavsiyeler veya ürün etiketleme ve geri dönüşüm gibi birçok örnek verilebilir.

Sera gazı emisyonlarını, cinsiyet çizgileri bir yana, ülkelerdeki farklı sosyo-ekonomik gruplar düzeyine kadar tahmin eden çok az çalışma vardır.²³ Tartışmaların çoğu, ülke düzeyinde ortalama kişi başına emisyonlar veya belki de kentsel ve kırsal kişi başına emisyonlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Hanehalkı düzeyindeki tüketim veya harcama verileri bir noktaya kadar sera gazı emisyonları için vekil olarak kullanılabilir, ancak kişisel , aile geliri elde etmek için işe gidip gelme veya diğer hanehalkı üyelerinin bakım işleri için enerji ve yakıt tüketimi arasındaki bulanık ayrımlar nedeniyle hanehalkı içindeki bireylere atfedilmesi çok zordur. Almanya, Norveç, Yunanistan ve İsveç'te tek kişilik hane halkları üzerinde yapılan bir re-

Bir ağaçlandırma projesine katılan Kenyalı kadınlar.

en azından Avrupa'da, cinsiyete kişi başına düşen karbon ayak izleri hakkında bazı bilgiler sunmaktadır.²⁴ Bu çalışmada, bekar erkek hanelerin bekar kadın hanelerden ortalama olarak Norveç'te yüzde 6 ve Yunanistan'da yüzde 39 oranında daha fazla enerji tükettiği ve bu cinsiyet farklılıklarının yaş veya gelirden bağımsız olarak geçerli olduğu bulunmuştur.

Özellikle Avrupa'da, kadınların iklim değişikliğinin önemine ilişkin farklı algılara sahip olduklarına ve bunun sonucunda farklı dair giderek artan kanıtlar bulunmaktadır.²⁵ Örneğin, yerel kaynaklı gıdalar tüketmek, evsel atıkları geri dönüştürmek ve çevreye fayda sağlayacağı düşünülen eylemleri üstlenme olasılıkları daha yüksektir.

enerji verimliliğini dikkate alan ev aletlerine ilişkin kararları takip etmektedir. Bu bulguların ne kadar genellenebileceği açık değildir, ancak en azından enerji sektöründe karbon yoğunluğunu azaltmaya yönelik tedbirlerin tasarımında ve kentsel ve ulaşım gelişiminde toplumsal cinsiyetin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Dünya Bankası'nın yakın tarihli bir çalışmasında, enerji sektörü müdahalelerinin, enerji kıtlığı ve hanehalkı karar alma süreçlerine ilişkin bağlama özgü bir anlayışa dayalı olarak dikkatlice tasarlandığı ve hedeflendiği durumlarda önemli toplumsal cinsiyet eş faydaları olabileceği sonucuna varılmıştır.²⁶ Elektrik ve hareket gücü sağlamanın toplumsal cinsiyet faydalarının çoğu, kadınların

evde daha fazla zaman geçirme eğilimindedirler ve elektrik ve hareket gücü ile daha verimli bir şekilde gerçekleştirilebilecek işlerden sorumludurlar:

- Özellikle kadınlar için çok önemli sağlık kazanımları olabilir ve Güney Asya ve Sahra altı Afrika'nın kırsal kesimlerinde iyileştirilmiş ocakların veya diğer modern pişirme teknolojilerinin ve Çin'de daha az kirlletici pişirme ve ısıtma teknolojilerinin etkili bir şekilde yaygınlaştırılmasından çocuklar.
- **Lao PDR** Kırsal Elektrifikasyon Projesi'nde, kadınların Yoksul hanelerin yüzde 43'ünü oluşturan hane reisleri, elektrik şebekesine bağlanmak için ön ödemeleri karşılayamamaktadır. Bu durum, kadın reisli hanelerin bağlantı maliyetlerini finanse etmelerini sağlamak için döner bir kredi fonu oluşturan *Power to the Poor* adlı pilot projeye yol açmıştır.
- **Güney Afrika'nın** Cape Town şehrinde bulunan Kuyasa Fonu, konut için mikrofinans kredisi sağlayarak en savunmasız gruplar ve özellikle de kadınlar. Fonların yüzde 16'sı konutların termal verimliliğinin artırılması için harcanmıştır.²⁷
- Genel olarak, aydınlatma ve televizyon elektriğinin ilk yaygın kullanım alanlarıdır ve elektriğinin en az yüzde 80'ini oluşturur. kırsal elektrik tüketiminin yüzde biri. Elektrik, daha pahalı olan mum ve gazyağı lambalarının yerini alarak iç mekan hava kirliliğini, yangın ve yanma riskini azaltmaktadır. Aydınlatma ve televizyon, bilgiye erişimin ve çalışma becerisinin geliştirilmesine yardımcı olur ve etkin çalışma gününü uzatabilir ve kamu güvenliğini artırabilir. Elektrifikasyonun aşağıdakiler üzerinde daha büyük olumlu etkileri olabilir

Zaman kazandıran teknolojinin kullanımını teşvik etmek için etkili sosyal pazarlama ve finansman sağlandığında kadınlar. Televizyona erişimin Hindistan'ın kırsal kesimlerinde eş istismarının daha az kabul görmesine, erkek çocuk tercihinin azalmasına, daha fazla özerkliğe ve kız çocuklarının okula gönderilme olasılığının artmasına yol açtığını gösteren önemli kanıtlar da mevcuttur²⁸.

- Elektrifikasyonun bu tür toplumsal cinsiyet eş faydaları çok daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilir. IFC tarafından desteklenen *Lighting Africa* programının mikro-finansa erişim yoluyla teşvik etmeyi amaçladığı gibi, güneş lambaları gibi yenilenebilir enerji teknolojilerinin benimsenmesine yönelik teşviklerin desteklenmesi yoluyla karbon yoğunluğunun azaltılması.

Kentsel yeniden yapılanma ve toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesinde, bu tür programların tasarımında toplumsal cinsiyet farkındalığının, net karbon emisyonlarını düşürmeyi amaçlayıp amaçlamadıklarına bakılmaksızın, toplumsal cinsiyet açısından önemli faydalar sağlayan yeniliklerle sonuçlanabileceğine dair kanıtlar da artmaktadır:

- Bogota, **Kolombiya**'daki kentsel yeniden yapılanmada, diğer şeylerin yanı sıra karbon ayak izini azaltmayı amaçlayan Şehrin baskısı, yaya alanları ve iyi aydınlatılmış toplu taşıma araçları yaratmaya özen göstermiş ve cinsiyete dayalı ve yaygın şiddetin azaltılmasında dramatik bir etki yaratmıştır.
- Kadınların güvenliğini artırmaya ve böylece toplu taşımanın kadınlar tarafından kabulünü artırmaya yönelik tedbirler dolaylı olarak sera gazı emisyonlarını azaltma çalışmaları da yürütülmüştür. Montreal, **Kanada** ve Londra, **Birleşik Krallık**.

Bunlar arasında geceleri otobüs durakları arasında talep üzerine durma ve ruhsatsız minibüs kullanımına ilişkin farkındalığın artırılması yer almış ve cinsiyete dayalı şiddetin önemli ölçüde azalmasına yol açmıştır⁽²⁹⁾.

Toplumsal cinsiyet kaygılarını iklim eylemine entegre etmek için bir dizi çaba sarf edilmiştir. Stratejik Çevresel, Sosyal ve Gen-

*der Değerlendirmesi SESGA) tüm **iklim Yatırım Fonları** IF'ler) için gerçekleştirilmiştir. Bu, toplumsal cinsiyete özel dikkati de içeriyordu. Örneğin yenilenebilir enerji, ulaşım ve arazi hakları ile ilgili analizler.³⁰ SES- GA, CIF'ler için ilgili taslak sonuç çerçevelerinin uyumlaştırılması konusunda bilgi vermek için kullanılmaktadır. CIF uygulaması yaygınlaştırıldıkça ilerlemeyi izlemek için ortak bir çaba gerekecektir.*

Toplumsal cinsiyet kaygılarının **Orman Kar- bon Ortaklığı** Programı (FCPF) kapsamındaki REDD+ hazırlık süreçlerine entegre edilmesi de standart uygulama haline gelse de daha fazlasının yapılması gerekmektedir. Örneğin **Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde**, Hazırlık Ön rasyon Planı (R-PP) toplumsal cinsiyet konularını dahil etmek için yoğun bir çaba göstermiş ve hazırlanması sırasında kadın grupları il düzeyinde REDD+ çalıştaylarına katılmıştır. Bir Teknik Koordinasyon Grubu, topluluk orman yönetimi ve karbon faydalarının dağıtımı da dahil olmak üzere REDD+ süreci boyunca toplumsal cinsiyet kaygılarını anaakımlaştırmakla görevlendirilmiştir.³¹ R-PP teması, tüm FCPF bağlamlarında toplumsal cinsiyet analizi ihtiyacına özel atıfta bulunacak şekilde yakın zamanda güncellenmiştir.

SONUÇ

Dünya Bankası, sahada iklim eylemine yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımların ana akışında önemli adımlar atmaktadır. Kadın ve erkeklerin eğitime, ekonomik fırsatlara, üretken girdilere ve sosyal ve siyasi olarak aktif olma şansına eşit erişiminin sağlanması, geniş verimlilik kazanımları sağlayabilir ve herkes için daha kapsayıcı ve daha yeşil bir kalkınma yolu açabilir. Dünya Bankası için toplumsal cinsiyet analizi, hem kalkınma politikası kredilerini (DPL) hem de yatırım kredilerini (IL) bilgilendirmek için gerekli olan yukarı yönlü sosyal analizin önemli bir yönüdür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şiddetlendirme açısından olası riskleri azaltmanın yollarını belirlemeye ve önermeye yardımcı olur ve toplumsal cinsiyet eşitliği için olumlu sonuçları geliştirmek için fırsatları vurgular. Bu tür bir yukarı yönlü toplumsal cinsiyet analizinin giriş noktaları, DPL durumunda Yoksulluk ve Sosyal Etki Analizini (PSIA) içerir,

ve IL durumunda Sosyal Değerlendirme. Hem toplumsal cinsiyet hem de iklim değişikliği IDA16 kapsamındaki sonuçlar için öncelikli odak alanlardır. FY10'da Ülke Yardım/Ortaklık Stratejilerinin (CAS/CPS) yüzde 88'i iklim değişikliğini ele alan stratejiler içermektedir. Tüm CAS/CPS'lerin toplumsal cinsiyet analizi ile bilgilendirilmesi Banka politikasıdır. Bolivya örneğinde olduğu gibi, toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği arasındaki bağlantı giderek artan bir şekilde CAS/CPS düzeyinde özel olarak ele alınmaktadır.

Hem tahsis edilmiş iklim finansmanında hem de iklim-akıllı Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) yaklaşımlarında toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması gerekmektedir. Uygulamada, Dünya Bankası, Bölgesel Kalkınma Bankaları ile birlikte, iklim finansmanını (örneğin İklim Yatırım Fonları (CIF'ler) veya karbon finansmanı) RKY (IBRD/IDA dahil) ile harmanlama ve her ikisini de hükümetlerin kendi ve diğer finansman kaynaklarını güçlendirmek için kullanma konusunda hükümetleri desteklemektedir.

İklim finansmanı mekanizmaları, program tasarımı ve sonuç çerçevelerinde toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımları benimsemeye başlamıştır, ancak daha fazlasının yapılması gerekmektedir. Mevcut iklim finansmanı seçeneklerini kadınların ihtiyaçları, yetenekleri ve istekleriyle daha iyi eşleştirmek için daha fazla ne yapılabilir?

- *İlk olarak, kadınların iklimle ilgili kendi eylemlerini geliştirmelerine ve uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla tabandaki kadın örgütlerinin, STK'ların ve ağ çalışmalarının kapasitelerinin geliştirilmesi için fon ayrılması gerekmektedir.* Bazı durumlarda, hem ulusal hem de topluluk düzeyinde toplumsal cinsiyet hedefli programlar için fon ayrılması da uygun olabilir.
- *İkinci olarak, iklim değişikliğinin toplumsal cinsiyet boyutlarını kendi analizlerinde ve Ulusal Uyum Eylem Planı gibi müdahale planlarında daha iyi ele alabilmeleri için merkezi ve yerel hükümet , bakanlıklar ve ajanslar ülke içi kurumsal kapasitenin geliştirilmesi önemlidir.*

Eylem Programları (NAPA'lar) ve Ulusal Olarak Uygun Azaltma (NAMA'lar). Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin eksikliği, sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesinde genellikle bir kısıt oluşturmaktadır.

- *Son olarak, iklim değişikliğinin finansmanına ilişkin paydaş tartışmalarına toplumsal cinsiyet açısından dengeli katılımın teşvik edilmesi son derece önemlidir.* Bu, gerektiğinde, finansman araçlarının erkeklerin ve kadınların iklim değişikliğiyle farklı deneyimlerine ve buna yanıt verme kapasitelerine göre uyarlanmasını yardımcı olacaktır.

Tasarım, uygulama ve sonuçların ölçülmesinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dikkate alınmasını sağlayarak iklim finansmanının ve sahadaki eylemlerin etkinliğini artırmak için çok şey yapılabilir. Ancak bu, iklim finansmanı mekanizmalarında toplumsal cinsiyet merceğinin uygulanmasına yönelik ortak bir çaba ile başarılabilir. Bu kalkınma için önemlidir ve iklim değişikliği konusunda etkili eylem için de önemlidir.

SONNOTLAR

1. Dünya Bankası (2011a). *Dünya Kalkınma Raporu 2012 Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma*. Washington, DC: Dünya Bankası.
2. Neumayer, Eric ve Thomas Plümper (2007). Doğal afetlerin cinsiyetlendirilmiş doğası: katastrofik olayların yaşam beklentisindeki cinsiyet farkı üzerindeki etkisi, 1981-2002. *Annals of the Association of American Geographers* 97(3): 551-66.
3. Dünya Bankası (2011b). *Kadınların Sesini Değerli Kılmak: Toplumsal Cinsiyet Konularının Afet Risk Yönetimine Entegre Edilmesi*. Operasyonel Rehberlik Notları. Washington, DC: Dünya Bankası, Doğu Asya ve Pasifik Bölgesi.
4. Aguilar, Lorena (2007). 'Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği: değişimin araçları olarak kadınlar'. İklim Değişikliği Brifingi. Gland, İsviçre: Dünya Koruma Birliği (IUCN).
5. Arnold, Margaret ve Cynthia Burton (2011). "Afetten Korunmada Savunmasız Grupların Korunması ve Güçlendirilmesi." *Dünya Yeniden Yapılandırma Konferansı: Bildiriler*. Washington, DC: Dünya Bankası: 210-240.
6. Dünya Bankası (2006). *Doğanın Tehlikeleri, Kalkınmaya Yönelik Riskler: Doğal Afetler için Dünya Bankası Yardımının IEG Değerlendirmesi*. Washington DC: Bağımsız Değerlendirme Grubu/Dünya Bankası.
7. İnsani Yardım Faaliyetlerinde Hesap Verebilirlik ve Performans için Aktif Öğrenme Ağı (ALNAP) (2003). *İnsani Yardım Faaliyetlerinde Krizden Etkilenen Nüfusların Katılımı: Uygulayıcılar için El Kitabı*. Londra: Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü.
8. Dünya Bankası (2006). *op cit*
9. Dünya Bankası (2010). *Dirençli Topluluklar Oluşturmak: Sosyal Fonlar ve Toplum Odaklı Kalkınma Operasyonları Yoluyla Risk Yönetimi ve Doğal Afetlere Müdahale*. Washington DC: Dünya Bankası.
10. Dünya Bankası (2011b). *op cit*
11. Dünya Bankası (2011c). *Yerel Kurumlar Aracılığıyla Adaptasyonun Maliyetlendirilmesi: Sentez Raporu*. Washington, DC: Dünya Bankası, Sosyal Kalkınma Departmanı; Dünya Bankası (2011d). *Alan Bazlı Kalkınma, Yerel Kurumlar ve İklim Adaptasyonu: Batı Afrika ve Latin Amerika'dan Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Washington, DC: Dünya Bankası, Sosyal Kalkınma Departmanı.
12. Ahmad, Nilufar, ve diğerleri (yakında çıkacak). 'Bangladeş'te iklim değişikliğine uyumun toplumsal cinsiyet boyutları'. Washington, DC: Dünya Bankası.
13. <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:23036003~menuPK:1052647~pagePK:34370~piPK:34424~theSitePK:4607,00.html>
14. Dulal, Hari Bansha, Roberto Foa ve Stephen Knowles (2011). Sosyal sermaye ve ülkeler arası çevresel performans. *Çevre ve Kalkınma Dergisi* 20(2): 121-44.
15. Agarwal, Bina (2010). *Toplumsal Cinsiyet ve Yeşil Yönetişim: Topluluk Ormancılığı İçinde ve Ötesinde Kadın Varlığının Ekonomi Politikası*. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.
16. <http://siteresources.worldbank.org/INDIAEXTN/Resources/india-NRLM-overview.pdf>
17. Coppock, Layne, Solomon Desta, Seyoum Tezera ve Getachew Gebru. Pastoral kadınlar güney Etiyopya'daki yoksul toplulukları dönüştürüyor. *Bilim* (gönderildi).
18. Ashwill, Maximillian, Morten Blomqvist, Silvia Salinas, Kira Ugaz-Simonsen ve Juan Carlos Parra (gelecek). 'Kırsal Bolivya'da Toplumsal Cinsiyet Dinamikleri ve İklim Değişikliği'. Washington, DC: Dünya Bankası.

19. ISDR ve BM (2008). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifleri: Afet Riskinin Azaltılmasının İklim Değişikliğine Uyuma Entegre Edilmesi-İyi Uygulamalar ve Çıkarılan Dersler*. New York: Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi.
20. Diagne, Khady (2007). Yönetişim ve doğal afetler: Saint Louis, Senegal'deki sel felaketinin ele alınması. *Environ- ment and Urbanization* 19(2): 552-62.
21. Velasquez, Luz Stella (1998). Gündem 21: Manizales, Kolombiya'da bir ortak çevre yönetimi biçimi. *Çevre ve Kentleşme* 10(2): 9-36; Velasquez Barrero Luz Stella (2010). 'La Gestion de la Riesgo en el Contexto Ambiental Urbano Local: Un Reto Permanente y Compartado. Caso Manizales, Colombia'. Afet Riskinin Azaltılmasına ilişkin 2011 Küresel Değerlendirme Raporu için hazırlanan arka plan çalışması.
22. Khosla, R. (2009). *Hindistan'ın Kentsel Yenileme Misionunda Toplumsal Cinsiyet Endişelerinin Ele Alınması*. Yeni Delhi: UNDP.
23. Alber, Gotelind (2011). 'Toplumsal Cinsiyet, Kentler ve İklim Değişikliği'. Kentler ve İklim Değişikliği için hazırlanan tematik rapor: İnsan Yerleşimleri Küresel Raporu 2011. <http://www.unhabitat.org/grhs/2011>
24. Rätty, R., ve A. Carlsson-Kanyama (2010). Bazı Avrupa ülkelerinde cinsiyete göre enerji tüketimi. *Politikası* 38:646-9.
25. Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu (2009). Avrupalıların iklim değişikliğine yönelik tutumları. *Özel Eurobarometre* 313, Brüksel.
26. Köhlin, Gunnar, Erin O. Sills, Subhrendu K. Pattanayak ve Christopher Wilfong (2011). Enerji, toplumsal cinsiyet ve kalkınma: Bağlantılar nelerdir? Kanıtlar nerede? WDR 2012 için hazırlanan arka plan belgesi. *Politika Araştırma Çalışma Belgesi* 5800. Washington, DC: Dünya Bankası.
27. BM Habitat (2008). *Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması: En İyi Uygulamalar*. Nairobi: BM Habitat.
28. Jensen, Robert ve Emily Oster (2009). Kablolu TV'nin gücü: Hindistan'da kablolu televizyon ve kadınların statüsü. *The Quarterly Journal of Economics* 124(3): 1057-94.
29. BM Habitat (2008). *Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması: En İyi Uygulamalar*. Nairobi: UN Habitat; CEMR (2005). Eşitlik için Şehir: Erkekler ve Kadınlar Arasında Fırsat Eşitliği için Bir Metodoloji ve İyi Uygulamalar. Brüksel: Avrupa Komisyonu, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi.
30. http://www.climateinvestmentfunds.org/cif/sites/climateinvestmentfunds.org/files/SEA%20Issues%20matrix%20for%20posting_EnvSocGender%20Metrics%20for%20CleanTech-June%2028_0.docx
31. Peskett, Leo (2011). *REDD+'da Fayda Paylaşımı: Yoksul ve Savunmasız İnsanlar için Çıkarımların Araştırılması*. Washington, DC: Dünya Bankası ve REDD-net; Peach Brown, H.C. (2011). Orta Afrika'nın Kongo Havzası ormanlarında toplumsal cinsiyet, iklim değişikliği ve REDD+. *Uluslararası Ormanlık İncelemesi* 13(2): 163-76.

Sosyal Kalkınma Departmanı Dünya
Bankası
1818 H Street NW Washington
D.C. 20433, ABD

www.worldbank.org/social esneklik
asksocial@worldbank.org